

1993-1996 KAZI ÇALIŞMALARI IŞIĞINDA ORTAÇAĞ'DA YUMUKTEPE

Mersin kent merkezinde, Demirtaş Mahallesi içinde ve Müftü (Soğuksu) Deresi'nin sol kıyısı üzerinde yükselen Yumuktepe Höyüğü'nde ikinci dönem arkeolojik kazıları, T.C.Kültür Bakanlığı'nın izniyle, İstanbul Üniversitesi'nden Prof.Dr.Veli SEVİN başkanlığında Türk, İtalyan ve Mısırlı ekip üyelerinden oluşan bilim kurulu tarafından 1993 yılından itibaren sürdürülmektedir (Res.1)¹.

Bilindiği üzere höyükte ilk kazılar İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında (1936-39 ve 1947-48) İngiliz John Garstang başkanlığında, Gordon Child, Seton Lloyd, Richard Barnett ve Oliver Gurney gibi yüzyılımızın ünlü arkeologlarından oluşan bir ekip tarafından yapılmıştır. Bu çalışma sırasında, höyüğün batısında, zirveden dere yatağına kadar olan kesimde yapılan kazılarda Ortaçağ'dan Erken Neolitik Dönem'e değin uzanan 33 yapı katı belirlenmiştir².

1993 yılında başlatılan ikinci dönem kazılarında amaç öncelikle, büyüyen kent dokusu içinde çevre yolu, park yapımı ve insan tahribatı gibi pek çok tehlikelerle karşı karşıya olan bu ören yerini kurtarmaktır. Uzun dönemde ise, Anadolu ile Mezopotamya arasında bir geçiş noktasında bulunan ve ilk kazı döneminde yeterince incelenemeyen bölümleri yeniden, daha kapsamlı bir biçimde araştırmak ve kronolojisini daha sağlam temeller üzerine oturtarak tarihsel-arkeolojik bir park alanı haline getirmek hedeflenmektedir³.

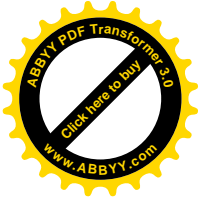
Yumuktepe Höyüğü'nde kazı çalışmaları 1993 yılından bu yana, batı etekteki prehistorik açmalar ve doruktaki Ortaçağ açmaları olmak üzere iki sektörde yürütülmüştür. Doruk açmaları 0.50 m'lik paylar bırakılarak 10x10 m boyutlarında plankareler halinde düzenlenmiştir (Z O, Z I, Z II ve Z III). Ayrıca doruk açmalarının hemen batısında, Ortaçağ yapılarını kuşatan bir suru incelemek amacıyla Yamaç Açması açılmıştır (Şek.1).

Kilikya bölgesiyle ilgili yayınlarda sık sık Erken Ortaçağ olarak adlandırılan, 5.-7. yüzyıllara ilişkin yapılardan söz edilir. Oysa bölgenin 10.-13. yüzyıllar arasındaki Geç Ortaçağ mimari ve tabaka buluntuları açısından iyi tanınmamaktadır. Dört yıldır

¹ Yumuktepe Ortaçağ buluntularını çalışıp, yayınlamama izin veren Kazı Başkanımız Sayın Prof.Dr.Veli Sevin ve Yumuktepe sikkeleri üzerindeki çalışmalarının sonuçlarından baskı öncesinde yararlanmama izin veren Sayın Doç.Dr. Oğuz Tekin'e teşekkür ederim.

² Garstang 1953.

³ Sevin-Caneva 1995, 29.

Gülgün Köroğlu

sürdürülen çalışmalar, Yumuktepe'deki Ortaçağ tabakaları konusunda oldukça yeni ve ilginç buluntular sağlamış olmasının yanısıra bölgenin yeterince bilinmeyen karanlık bir dönemine de ışık tutacak verilere sahip olduğunu göstermektedir.

İlk dönem kazı çalışmalarını yöneten Garstang, Yumuktepe'de Ortaçağ'a ait, ara evreleri olan iki yapı katından genel olarak bahsetmekte; kitabının başında yer alan *Stratigraphic Table* ve genel sonuç raporunun Ortaçağ kalıntıları ve buluntularına ilişkin *Islamic Remains* bölümlerinde farklı tarihlemeler ve isimler önermektedir⁴. Garstang'ın kronolojisi ve yeni çalışma verilerine göre bizim çalışmalarımızda esas aldığımız kronoloji şu şekildedir⁵:

<u>Garstang "Stratigraphic Table"</u>	<u>Garstang "Islamic Remains"</u>	<u>Yeni Kazı</u>
-	I	0
I (1100, 1500, İslam)	IIA (900-1500, İslam)	Ia (12. yy, Bizans)
	IIB (700-900, İslam)	Ib (11. yy, Bizans)
II (700-900, Bizans)		II (10-11.yy. ilk çeyreği, Bizans)
III (Demir Çağ)	III (Demir Çağ)	III (Demir Çağ)

Öncelikle şunu belirtmeliyim ki Garstang'ın, az sayıdaki yüzey buluntusu ve Marsilya kiremiti veren son döneme ilişkin I.yapı katı, 1963 yılındaki park yapımı çalışmaları sırasında höyüğün konisini düzleştirmek amacıyla tümüyle yok edildiğinden yeni kazılarda bulunamamıştır. Bu park çalışmaları sırasında 50-150 cm kalınlığında toprak tabakası kazılmış ve zirvede düz bir alan oluşturulmuştur.

Biz bu sebeple, Garstang'ın stratigrafisini tam olarak değiştirmemek amacıyla ortadan kaldırılan yapı katını "O" olarak adlandırdık ve bizim çalışmalarımız doğrudan bu tabakanın hemen altındaki I a yapı katının kazılmasıyla başlamıştır. Bu, Garstang'ın Memluk dönemine tarihlenen Kûfi yazıtlı bir cam kaşık, kandil, lüster tekniğinde bir kaba ait gövde parçası (Res.2), kazıma ve boyama tekniklerinde sırlı ve sırsız çanak çömlek ile sikkeler veren yapı katı⁶ ile aynı olmalıdır. I a yapı katı da özellikle park

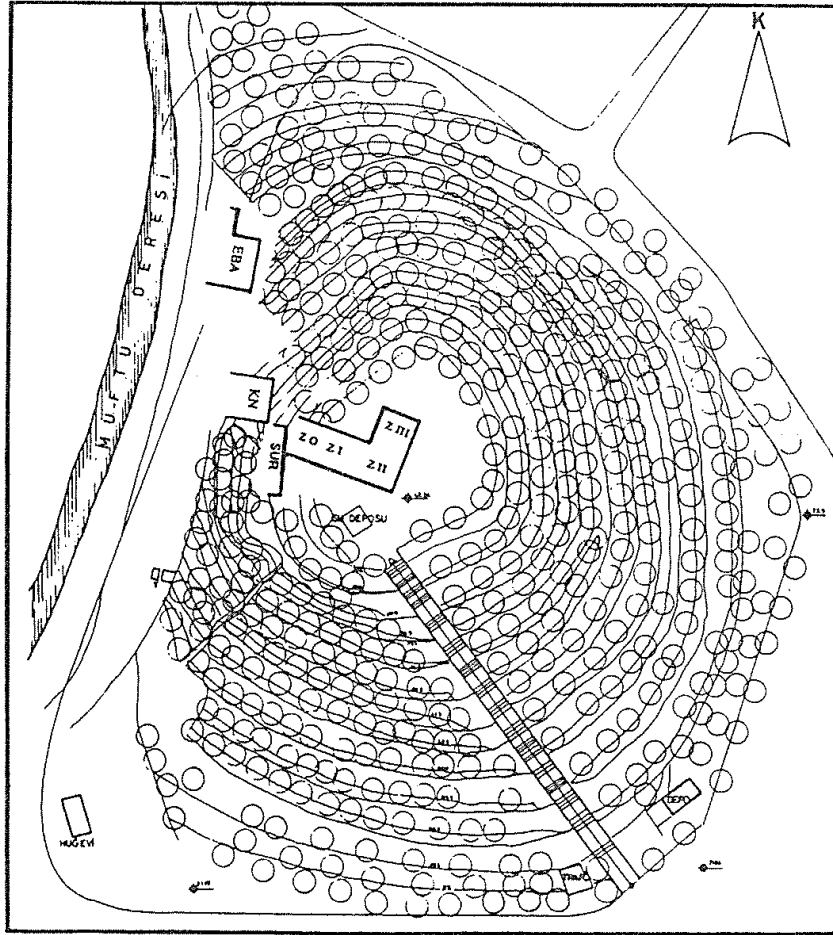
⁴ Garstang 1953, 2 ve 260-2, res. 159. Garstang'ın çalışmalarının ağırlık noktasını Neolitik ve Kalkolitik tabakalar ile Son Tunç Çağı'na tarihlenen Hitit suru oluşturmaktaydı. Hem kitabında, hem de müzeye teslim ettiği eserler arasında Ortaçağ buluntularının sayısının azlığı araştırmacının bu dönem üzerinde yeterince durmadığını göstermektedir.

⁵ Sevin-Caneva 1996, 74, not 2; Burada Ortaçağ yapı katlarına ilişkin olarak verdiğimiz tarihler kazının 1993-96 yılları arasındaki sikke ve çanak çömlek buluntularına dayanılarak yeniden düzenlenmiştir.

⁶ Garstang'ın ekibinde Ortaçağ uzmanı bulunmadığından bu döneme ait buluntular Hetty Goldman başkanlığında yapılan Tarsus, Gözlükule Kazısı'ndan Florence Day tarafından tasnif edilmiştir. Adana Bölge Müzesi'ne teslim edilen Yumuktepe buluntuları arasında Ortaçağ'a ait olan sadece birkaç sırlı çanak çömlek parçası vardır. Daha sonra Mersin

1993-1996 Kazı Çalışmaları Işığında Ortaçağ'da Yumuktepe

yapımı sırasında tahrip gördüğünden daha çok kireç harçlı düzgün kesme taş bloklar ile taşları sökülmiş duvar temel kalıntıları şeklinde karşımıza çıkmıştır. Bu yapı katına ait olan mimari, daha çok Z II açmasında saptadığımız kalıntılara göre kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan sıkıştırılmış toprak tabanlı mekanlar ile kilise olarak nitelendirdiğimiz bir yapıdan oluşmaktadır. Z II açmasının güneybatı köşesinde duvarları büyük boyutlu kesme blok taşların kireç harcıyla birleştirilmesiyle yapılmış, doğu-batı yönünde uzanan bir yapının kalıntısı yer almaktadır (Res.3). Sadece kuzeydoğu köşesi görülen bu büyük mimarinin açmadaki diğer yapılardan farklı duvar yönleri ve ölçülerinin büyük olması belki de bir kilise ya da şapele ait olabileceğini akla getirmektedir. Bu yapı güneyde modern su deposu inşaatı tarafından kazılmış alana doğru uzanmaktadır. Yapının yakınında batı-doğu yönünde, başı batıya gelecek şekilde yatırılmış bir iskeletin saptanması bu görüşü destekler niteliktedir.

Şek. 1- Höyüğün genel yerleşim planı.

Müzesi'ne gönderilen bu eserler arasında en ilgi çekici örnek lüster tekniğindeki (13.-14.yy.) İslami döneme ait bir parçadır (Res.2).

Gülgün Koroğlu

Bu açmada parçalar halinde ele geçirilerek tümlenebilmiş, ortasında champléve tekniğinde bir tavşan olan yeşil sırlı çukur çanak aşağıda tekrar değineceğimiz üzere yapının tarihlemesi için önemli bir buluntudur⁷ (Res.4).

Z III açmasında -50,-70 cm derinlikte ortaya çıkartılan I a yapı katı, Z I ve Z II'de olduğu gibi oldukça tahrip olmuştur. Kireç harcıyla birleştirilmiş, kesme kalker blok taşlar oldukça dağınık bir durumda olduğundan düzenli bir plan vermemektedir.

I a yapı katının altında, bir boşluk olmaksızın daha eski, yeni bir yapı katı bulunmuş ve I b olarak adlandırılmıştır. I b, Yumuktepe'de en iyi korunmuş ve en güçlü Ortaçağ tabakasıdır. Kısa zaman aralıklarıyla kendi içinde birkaç evre gösteren bu yapı katının duvarları yaklaşık 1 m kalınlığındaki kesme kalker bloklardan örülüdür. Ancak duvarlar görüldüğü kadarıyla, modern inşaatlarda kullanılmak üzere büyük ölçüde sökülmüştür. Bununla birlikte duvar temel çukurlarından kuzeybatı-güneydoğu yönlü çok odalı büyük bir yapı kompleksinin varlığı saptanmıştır (Şek.2).

Z I açmasının kuzeybatı kesiminde kompleks ile bağlantılı, üzerinde çift kanatlı bir kapıya ait söve mili yuvaları bulunan, *in-situ* durumunda bir eşik taşı belirlenmiştir. Bu girişin güneyinde olasılıkla açık bir avluya ait taban ve teras duvarı, doğusunda ise odalara ait olduğu sanılan duvarlar ile bir ocak saptanmıştır.

Z II açmasının güney bölümünde, bu yapı katı ile ilişkili yaklaşık 3 m kadar genişlikte koridor ya da sokak uzanmaktadır. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan bu koridorun kuzey ve güney yanında birkaç evreli olduğu anlaşılan duvarlar bulunmakta ve özellikle bu koridora açılan bir kapı eşiği dikkati çekmektedir. ZII açmasının kuzeye yakın olan bölümünde sütun ve sütun başlıklarının devşirme olarak duvarlarda kullanıldığı mekanlar bulunmaktadır. Bu yapı katında şimdiye kadar 12 mekan saptanmıştır (B1-B12). Bunlardan çakıl tabanlı olan ortadaki (B7) bir iç avlu olarak kullanılmış olması mümkündür. Bu mekanın çevresinde sıkıştırılmış toprak tabanlı ve duvar temel çukurları kolayca izlenebilen diğer mekanlar yer almaktadır. Bu mekanlardan B4'ün çamur tabanının kaldırılması sırasında, mekanın güneybatı kesiminde zemine oturtulmuş 3 adet büyük boyutlarda mermerden oyulmuş depo kabı yuvası ve Z III açmasında yer alan B11 ve B12 mekanlarında da, zemine gömülü olarak bulunan çok sayıdaki depo kap parçaları ve kömürleşmiş bitki kalıntıları bu hacimlerin bir kısmının depo amacıyla kullanılmış olduğunu kanıtlar niteliktedir⁸. Büyük bir bölümü Z III açmasında açığa çıkarılan B5 ve B12 mekanları, sağlam temelleri ve taş örgüsü ile büyük bir yapıya ait olmalıdır. Bu iki mekana kuzey ve batıdan eklenmiş üç adet de yan mekan (B4, B10 ve B11) bulunmaktadır.

⁷ Bu teknikte yapılmış, benzer tabaklar için bkz. Dawkins-Droops 1910-11, lev.XVII, 48; Waagé 1933, 314, res.10i; Frantz 1938, 454, res.15, A 89-90; Morgan 1942, lev.XLV, 1345; Parman 1980, 318-9, 335, res.8; Bakirtzis-Papanikola Bakirtzis 1981, 428, res.10; Vogt 1993, 103, 4 b.

⁸ Tekin (Baskıda), no 17. Z III açmasının I b yapı katında ele geçen VII.Mikhael Doukas (1071-8)'a ait çukur altın Bizans sikkesi yapı katını tarihleme açısından dikkate değer bir buluntudur.

1993-1996 Kazı Çalışmaları Işığında Ortaçağ'da Yumuktepe

I b yapı katında saptanan duvarların bir kısmında daha erken dönemlere ait sütun, sütun başlığı ve korkuluk levhası gibi işlenmiş mimari parçaların inşaat malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Devşirme olarak kullanılan mimari plastik parçaları 5.-6.yy karakteri göstermektedir. Dört yıldır süren kazı çalışmaları bu malzemenin Yumuktepe'deki daha erken bir yapı katından çok, yakın çevresinde veya deniz kıyısındaki Zephyrion⁹ ile eşitlenmek istenen antik kente ait yerleşmeden alınarak burada kullanılmış olabileceği yönünde bulgular vermiştir¹⁰.

Şek. 2- Zirve açmalarında I b yapı katı planı.

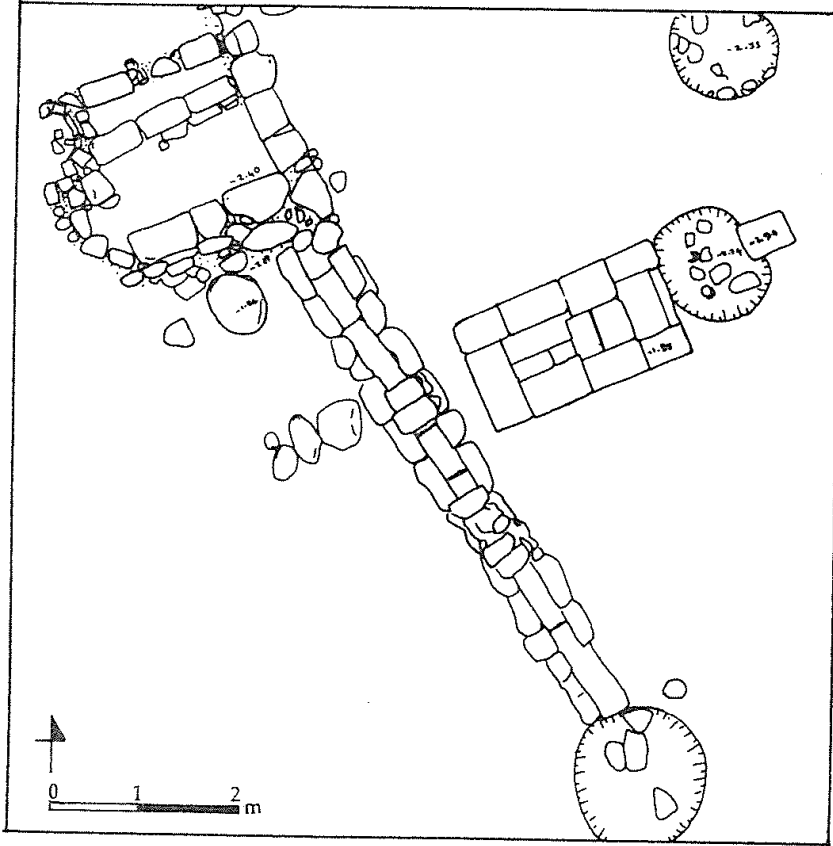
Yukarıda söylediğimiz gibi bir sokağın her iki yanında, kalın duvarlı çok odalı bir mimariye sahip olduğu anlaşılan I b yapı katının çevresinin bir sur ile kuşatıldığı,

⁹ Bkz.Hild-Hellenkemper 1990, 464 vd.

¹⁰ 5.-6.yüzyıla tarihlenen mimari parçaların devşirme olarak kullanılmış olduğu görülmekle birlikte Z II yüzey toprağından ele geçen İmparator Justinianus I dönemine ait (527-565) bronz sikke düşündürücüdür.

Gülgün Koroğlu

Batı Yamaç açmasında ortaya çıkan kalıntılar ile doğrulanmıştır. Daha önce Lloyd'un "enclosure wall" olarak tanımlayıp İslami döneme tarihlediği ve Garstang'ın da belirleyip plana işlediği bu sur kalıntısı, küçük dere taşlarının kireç harcı ile örülüp, ön yüzlerinde kesme kalker bloklar ile kaplanmasıyla inşa edilmiştir¹¹ (Res.5).

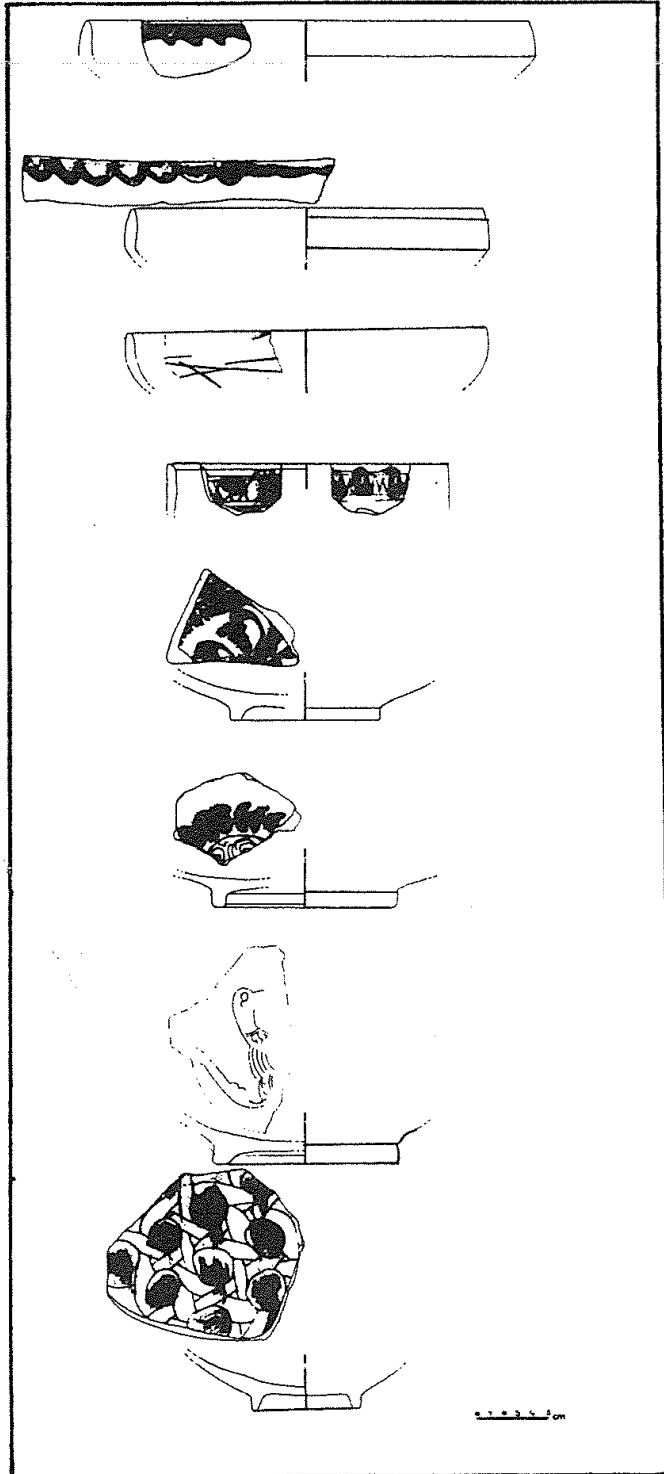
Şek. 3- Z II açmasındaki taş platform ve kanalizasyon sistemi.

Z I açmasında I b yapı katının altında küçük çakıl taşlarından oluşturulmuş bir blokaj ile açmanın güneyinde (-1.28 m derinlikte), 75 cm çapında pişmiş topraktan yapılmış yuvarlak bir tandır ve güneydoğu köşesinde, düzgün kesme taşlardan, zeminine sırsız çanak çömlek parçaları ve tuğla serilmiş olan bir mekanın köşe bölümü bulunmuştur. Bu, Yumuktepe'de belirlediğimiz en erken Ortaçağ yapı katıdır. II. yapı katı olarak adlandırdığımız bu zayıf kalıntıların hemen altından Demir Çağ'a ait çanak çömlek ve mimari kalıntılar açığa çıkarılmıştır (-1.70,-1.90 m.).

Z II açmasında I b yapı katındaki mekanların kaldırılmasından sonra, I b'nin en erken evresine veya II. yapı katına ait olduğunu düşündüğümüz düzgün kesme taşlardan

¹¹ Lloyd 1940, 97; Garstang 1953, res.159 ve Sevin-Caneva 1995, 31-2.

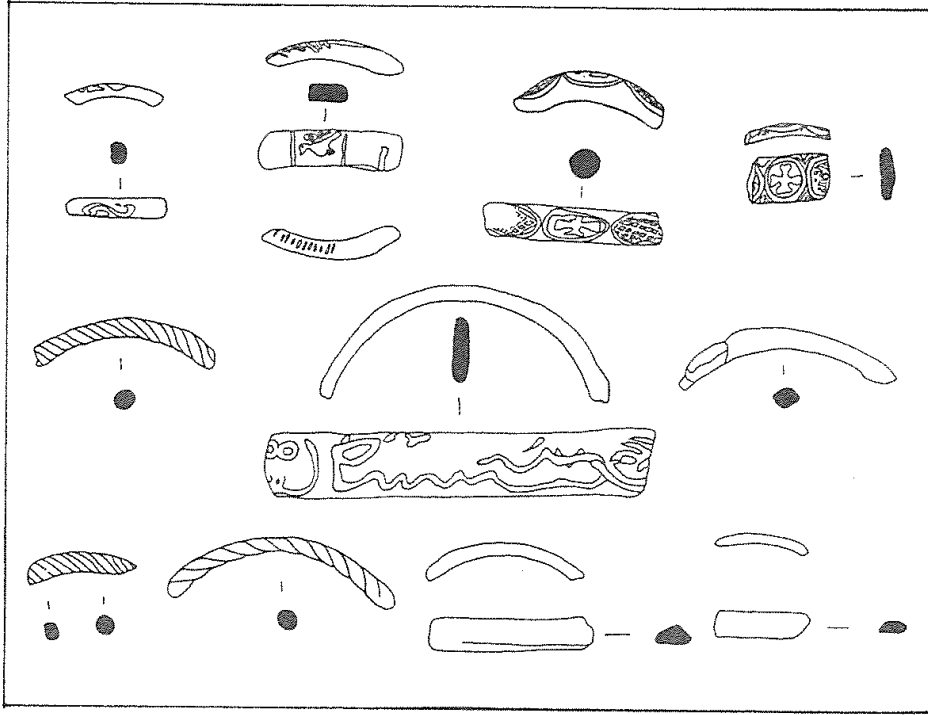
1993-1996 Kazı Çalışmaları Işığında Ortaçağ'da Yumuktepe

Şek. 4- Yumuktepe Kazısı'ndan çeşitli teknik ve desenlerde sırlı çanaklardan örnekler.

Gülgün Koroğlu

yapılmış bir platform (-1.79,-1.90 m) ve çevresinde de muhtemelen I b yapı katına tarihlenen çöp çukurları ortaya çıkarılmıştır¹².

Şek. 5- 1996 yılında ortaya çıkartılan cam bileziklerden örnekler.

Taş platformun bulunduğu alanda ancak -40,-50 cm daha derinde muhtemelen bir atık su sistemi ve kanalı belirlenmiştir (Şek.3). Kalker taşlardan yapılmış güneydoğu-kuzeybatı yönde uzayan kanal 8.35 m uzunluğunda ve 28 cm genişliğindedir. Yüzey toprağından 2.10 ile 2.25 m derinde belirlenen kanal kuzeyde, fonksiyonu henüz tam olarak anlaşılamayan 1x1.72 m boyutlarında hazne olarak nitelendirilebilecek yanyana iki dikdörtgen hücre/hazne kalıntısı ile birleşmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, B4 mekanının güneybatı köşesinin altında bulunan bu hazneler atık su sistemiyle bağlantılıdır ve güneydoğu yönde akmaktadır¹³. Şimdilik gelişmiş bir mimariye sahip

¹² Z II açmasında II.yapı katı platformunun çevresinde bulunan I a veya I b yapı katına tarihlenen çöp çukuru içinde sırsız kulplu bir çömlek ile palmet desenli, renksiz sır altına yeşil-kahverengi renklerde boya bezemeli, tüme yakın sırlı bir kap bulunmuştur (Res. 7). Benzeri için bkz. Megaw 1968, 103, no.305'teki benzer örnek Atina'da İmparator III.Nikephoros'un (1078-81) sikkesiyle birlikte ele geçmiştir.

¹³ Sevin-Caneva-Koroğlu 1997, 24-5. Yumuktepe Höyüğü'nde Ortaçağ tabakalarının doğudan batıya doğru yükseldiği görülmektedir. Kanalın eğiminin de güneydoğu yönde olması bu fikrimizi kanıtlar niteliktedir. Bu sebepten dolayı bu höyükte tabakalanmayı derinlikle bağlantılı olarak düşünmek her zaman doğru olmamaktadır.

1993-1996 Kazı Çalışmaları Işığında Ortaçağ'da Yumuktepe

olan bu atık su sisteminin I b yapı katına ait olabileceğini düşünmek istiyoruz, ancak bu konudaki stratigrafik veriler henüz yeterince açık değildir.

Tarihleme: Yumuktepe Höyüğü'nün zirvesinde Ortaçağ yapı katlarında, 1993-1996 yılları arasında yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkartılan sikkeler ve çanak çömlek özellikle yapı katlarının tarihlenmesi açısından önemlidir. Ayrıca değişik boyutlardaki haç, röliker, ölü gömme biçimi ve domuz kemikleri de bu yapı katlarında yaşayan insanların dini inanışları konusunda bilgi vermektedir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Orta Bizans dönemine tarihlenen sikkelerin büyük çoğunluğunun 10.-11.yüzyıllar arasına ait olduğu ve en erken tarihli olan II.yapı katının 10.-11. yüzyılın ilk çeyreği, I b yapı katının ise 11.yüzyıl ortaları ile son çeyreği arasına tarihlendiği anlaşılmaktadır. En üstte yer alan I a yapı katında ise sikkeler bulunmadığından tarihleme daha çok çanak çömlek malzemeye dayanılarak yapılmıştır. Oyma (champléve) tekniğinde, ortasında madalyon içinde bir tavşan betimlenmiş olan bir çanak ve sırlı örnekler, diğer Bizans merkezlerinde ortaya çıkartılan 12. yüzyıla ilişkin malzeme ile paralellik gösterirler. Dolayısıyla Yumuktepe Ortaçağ yapı katları arasında uzun zaman aralığının olmadığı görülmektedir.

Genel olarak 10.-12. yüzyıllar arasındaki döneme ait olan üç Ortaçağ yapı katı (I a, I b ve II), höyük üzerinde yaklaşık 2.5 m kalınlığında bir kültür toprağının birikmesine yol açmıştır. Bunlardan üstteki I a yapı katının büyük bir bölümü de, geç dönem yapı katlarıyla birlikte 1963 yılındaki park yapımı çalışmalarında kesildiğinden, mevcut kalınlığı yaklaşık 50 cm kadar günümüze ulaşmıştır. En derindeki II. yapı katı ise daha çok I b yapı tabakasının hafriyat çukurları tarafından tahrip edilmiştir. Yumuktepe Ortaçağının en görkemli yapılarının var olduğu I b yapı katı molozu yaklaşık 1.5 m kalınlığında bir birikinti oluşturmuştur.

YUMUKTEPE'DEN SEÇME BULUNTULAR

Çanak Çömlek: Yumuktepe'de Ortaçağ yapı katlarından elde edilen buluntuların sayısal çoğunluğunu değişik form ve bezeme tekniklerinde sırlı ve sırsız çanak çömlekler oluşturur. Bu örnekler; Antakya, Ayasuluk, İstanbul Hippodrom, Saraçhane, Korint, Atina, Selanik ve Sparta gibi arkeolojik kazılar yapılan diğer Bizans yerleşim yerlerinden elde edilenler ile Suriye ve Filistin bölgesindeki Erken İslam dönemi çanak çömlekleriyle göze çarpan benzerlikler taşımaktadır¹⁴.

Sırsız çanak çömleklerin arasında önemli bir grubu çok büyük ölçülerdeki iki kulplu depo kapları, su ve şarap gibi içecekleri saklamaya yarayan genellikle açık yeşilimsi sarı veya bej renkte gözeneksiz ince, sert hamurlu kilden yapılmış testi ve

¹⁴ Bkz.not 6'da gösterilen yerler ve Casson 1928, 41-2; Lane 1937, 19-78; Stevenson, 31-60, lev.16-27; Waagé 1948, 82-103, res.45-89; Rice 1966, 209-19; Bakırer 1974, 96-108; Philon 1980; Odannidaki-Dostoglou, 1989, 157-71; Yenişehirlioğlu 1989, 303-15; Papanikola-Bakirtzis 1992.

Gülgün Köroğlu

sürahiler oluşturur. Daha çok yemek pişirmeye, yiyecek ve içecekleri ısıtmaya yarayan kaplarda gri ve kiremit renkli, gözenekli kum ve mika katkılı hamur tercih edilmiştir. Bu türdeki sırsız kapların üzerinde genellikle kazıma ve oyma olarak yapılmış dalga, fisto, zig zag ve noktalardan oluşan çizgisel yatay bezeme kuşakları bulunmaktadır. Özellikle kulbun ağıza yakın olan kısmında aplike olarak yapılmış C veya zig zaglar (belki stilize yılan figürü) bulunmaktadır.

Yumuktepe'de bulunan sırlı çanak çömlek arasında form olarak en çok geniş, yayvan ağızlı, çok yüksek olmayan ayaklı, yuvarlak halka dipli değişik ölçülerdeki çukur kaseler ile yayvan tabaklar yaygın olarak kullanılmıştır. Sırlı kaplarda hamur rengi bej, kirli beyaz, deve tüyü ve kiremit renginin çeşitli tonları arasında değişmektedir. En çok karşılaşılan bezeme renkleri ise sarı, kahverengi, yeşil, manganaz moru, turkuaz ve siyahın değişik tonudur. Bezeme tekniği olarak sgraffito (astarlı kazıma), kazıma, champléve / oyma, boya bezeme ve slip/astar boyama kullanılmıştır. Bazı örneklerde kazıma ve renkli sır akıtma, sgraffito ve sır altına boyama gibi iki farklı tekniğin bir arada kullanıldığı görülmektedir (Res.6). Desen olarak sonsuz bir çeşitleme ile karşılaşılmaktadır. Spiral kıvrımlar, eş merkezli daireler, geometrik desenler, geçmeler, palmeler (Res.7), Mührü Süleyman, balık pulu, dört yapraklı çiçek-haç gibi desenlerin yanı sıra balık, kuş, tavşan ve panter (?) gibi stilize hayvan figürlerinin işlendiği örnekler mevcuttur (Şek.4).

Haçlar: Yumuktepe'deki Bizans yapı katlarında çok sayıda fayans ve bronzdan yapılmış boyuna takılarak kullanılan haçlar ve rölikerler bulunmuştur.

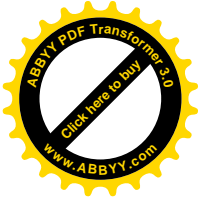
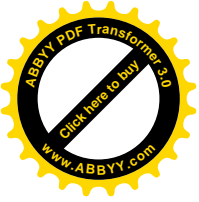
Bronz röliker parçası: (Kazı Env.no. YT.13.93, 7.6x5.2 cm, Z II d) Yunan Haçı şeklindeki röleker döküm tekniğinde yapılmıştır. Bir parçası ele geçmiştir. Üzerinde kazınarak yapılmış orans duruşunda kollarını iki yana açmış bir aziz ya da azize tasviri yer almaktadır.

Bronz Haç: (Kazı Env.no. YT.14.93, 12.5x7 cm, Z II b). Latin haçı biçiminde olup haç kollarının uçları damlacıklarla sonuçlanmaktadır. Alt uçtaki damlacıklar arasında, haçın bir desteğe tutturularak kullanıldığını gösteren bir çıkıntı mevcuttur. Üzeri kazıma tekniğinde yapılmış eş merkezli daireler ile bezenmiştir. Üst köşedeki damlacıklarından biri kırıktır (Res.8).

Kurşun Mühür: (Kazı Env.No. YT.1.94) Z II c açmasının I b yapı katına ait kapı eşiği yakınlarında bulunmuştur. 2.7 cm çapında, 0.4 cm kalınlığında ve 16.16 gr ağırlığındadır (Res.9).

Mührün ekseninde yukarıdan aşağı bir delik mevcuttur. Ön yüzde, bir elinde rulo, diğer elini takdis eder biçimde yukarı kaldırmış, başında hale bulunan bir tasvir, arka yüzde ise dört satır halinde yazı vardır. Burada Mikhael Protospatharios'un ve Ioannes Prodromos'un (Vaftizci Yahya) adı okunmaktadır. Ön yüzde Vaftizci Yahya'nın betimlenmiş olduğu anlaşılmaktadır¹⁵.

¹⁵ Bu mührün tanımlanması Oğuz Tekin tarafından yapılmıştır.

1993-1996 Kazı Çalışmaları Işığında Ortaçağ'da Yumuktepe

Yazıt şu şekilde okunmaktadır;

Θ/ΙΩ/Ο—Π/Δ/ρ/Μ: Οἰ(γιοϛ) 'ιω(άννηϛ)ὸ π(ρό)δρ(ο)μ(οϛ)

†ΚΕΒ, /ΗΘΕΙΜΙΧ/ΑΗΛΑϞ/ΠΑΘ,:

[κ(ύρι)ε β(ο)ήθει Μιχαήλ πρωτο σπαθ(αριω)

Bronz Çan: (Kazı Env. No. YT.8.95) Z II açmasında bulunmuştur. 5 cm çapında ve 3.5 cm yüksekliğindedir. İç kısmındaki ses çıkarmaya yarayan asılı küçük parça eksiktir¹⁶.

Bronz Ağırlık: (Kazı Env. No. YT.6.95) Z III a açmasında bulunmuştur. 4.1x1 cm boyutlarındadır. Döküm tekniğinde yapılmış, yanlardan bastırılmış oval biçimlidir. Kenar kısmını, hafif bir yükselti şeklinde bir bordür çevrelemekte, yanlarda ise yatay silmeler uzanmaktadır.

Bilezikler: Bizans yapı katlarında bronz ve camdan yapılmış çok sayıda bilezik bulunmuştur. Bronz bileziklerde iki ucu açık, uçları kalınlaştırılmış tip tercih edilmiştir. Buna karşın cam bilezikler sayı, tip ve bezeme açısından oldukça zengindir. Burgulu, spiral sarmal desenli, renkli cam ipliği sarmalı ve boya bezemeli (emaye/mine) olmak üzere değişik bezemelere ve dairesel, üçgen, dörtgen, oluk/yiv ve yassı kesitli olmak üzere değişik kesitlere sahip örnekler vardır. Boya bezemeli bilezikler üzerinde sık sık haç, kuş, spiral, fisto, ağ, bitki ve taramalar kullanılmıştır¹⁷(Şek.5).

Boncuklar: Höyüğün Ortaçağ tabakalarında toplu olarak bulunmamasına rağmen tek olarak ele geçen çok sayıda cam ve akik boncuk mevcuttur. Formları çoğunlukla dairesel, konkav, fasetli bikonik, damla, tüp silindir ve elips biçimlidir. 1993 yılında bulunan bikonik formlu akik bir boncuk üzerindeki iki renkli bezemenin, kazıma tekniğiyle oluşturulmuş halka ve zig zaglardan oluşan yivlerinin içinde açık krem renkte macun doldurulduğu görülmüştür. Bunların kalıcılığını sağlamak için bir süre fırınlanmış olduğu anlaşılmıştır. Benzer örneklerinin daha erken dönemlerde İran'da Partlar ve Sasaniler tarafından kullanıldığı bilinmektedir¹⁸.

Akik Yüzük Kaşı: (Kazı Env.No. YT.16.95) Z II d açmasında bulunmuştur. 1.9x1.1 cm genişliği ve 3.3 cm kalınlığındadır. Yassı oval biçimli yüzük kaşının ait olduğu yüzük ele geçirilememiştir. Yüzük kaşının ön yüzünde oval çerçeve içine alınmış üç satır halinde, çizgilerden oluşan muhtemelen tılsım niteliğinde yazılar vardır (Res.10)¹⁹.

¹⁶ Harrison 1986, 258, no.474.

¹⁷ Benzer örnekler için bkz. Saldern 1980, 98-109, pl.18; Canav 1985, 92-5; Spaer 1988, 51-61; Lightfoot-Arslan 1992, 221-33; Harrison 1993, 250-1, res. 6; Lightfoot 1994, 125-6, res.3.

¹⁸ Dubin 1987, 16-17. Ayrıca s.342-3'te boncuk formları ile ilgili ayrıntılı bir liste yer almaktadır.

¹⁹ Bkz. Bonner 1950, 167-228.

Gülgün Koroğlu

Cam buluntular: Kazı çalışmaları sırasında parfüm şişesi, bardak ve sürahi gibi değişik formlarda cam kap parçaları bulunmuştur. Saydam hafif yeşilimsi cam rengi, açık turkuaz, kobalt mavisi ve opak siyah en sık karşılaşılan renkler arasındadır. 1994 yılında Yamaç (Batı Sur) Açması'nda ele geçen üzeri bileziklerde olduğu gibi emaye/mine tekniğinde boyanmış kap parçası en ilgi çeken cam buluntularından birini oluşturur²⁰.

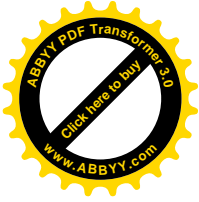
Kemik buluntular: Yumuktepe'de basık yarım küre şeklinde, ortasında bir delik bulunan kazıma yiv ve eş merkezli dairelerle bezeli çok sayıda kemik ağırşak ortaya çıkartılmıştır. Ağırşakların genellikle koyu pembe renkte olduğu ve bu rengi de yün eğirme işlemi sırasında aldığı sanılmaktadır. Bu denli çok sayıda ele geçmesi Ortaçağ'da Höyük'te yaşayan kadınların dokuma işiyle ilgili olduğuna işaret etmektedir.

Kemik Delici: (Kazı Env.No.YT.11.93) Z I b-d açmasında bulunmuştur. 1 cm çapında, 16.2 cm uzunluğundadır. Yüzeyi parlatılmış olan kemik objenin kısmen kırık olan üst kısmında kazıma bezemeler vardır²¹.

Kemik Altlık: (Kazı Env.No. YT.4.95) Z II b açmasında bulunmuştur. Yüksekliği 9.1 cm, genişliği. 2.7 cm, 4 cm ve 4.5 cm'dir. Bir tören haçının kaidesi olarak kullanılmış olması mümkündür. Üzerinde kazıma tekniğiyle oluşturulmuş yatay yivler ve belki de yarı değerli taşlar için hazırlanmış yuvalar mevcuttur.

²⁰ Megaw 1959, 58-61; Megaw 1968a, 88-104.

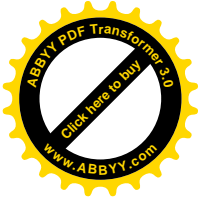
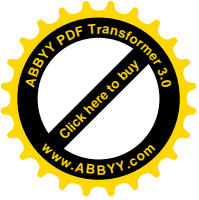
²¹ Benzerleri için bkz. Harrison 1986, 253, no.398, 399, 400 ve 401.

1993-1996 Kazı Çalışmaları Işığında Ortaçağ'da Yumuktepe

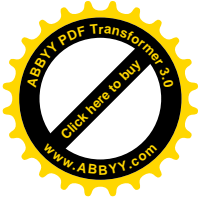
KISALTMALAR

- Bakirer 1974 Ö.BAKIRER, "Excavations at Korucutepe, Turkey, 1968-70, The Medieval Glazed Pottery", *Journal of Near Eastern Studies* 33 (1974), 96-108.
- Bakirtzis-Papanikola 1981 C.BAKIRTZIS-D.PAPANIKOLA BAKIRTZIS, "De la ceramique Byzantine en Glaçure A Thessalonique", *Byzantino Bulgarica* 7 (1981), 421-436.
- Bonner 1950 C.BONNER, *Studies in Magical Amulets, Chiefly Graeco-Egypt*, London 1950.
- Canav 1985 Ü.CANAV, *Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. Cam Eserler Koleksiyonu*, İstanbul 1985.
- Casson 1928 S.CASSON, "Note on a Fragment of Byzantine Ware", *Preliminary Report upon the Excavations carried out in the Hippodrome of Constantinople in 1927*, Londres 1928, 41-2.
- Dawkins-Droops 1910-11 R.M.DAWKINS-J.P.DROOPS, "Byzantine Pottery from Sparta", *The Annual British School at Athens* 17 (1910-11), 23-28.
- Dubin 1987 L.S.DUBIN, *The History of Beads from 30.000 B.C. to the Present*, 1987.
- Frantz 1938 A.FRANTZ, "Middle Byzantine Pottery in Athens", *Hesperia* 7 (1938), 429-467.
- Garstang 1953 J.GARSTANG, *Prehistoric Mersin, Yümüktepe in South Turkey*, Oxford 1953.
- Harrison 1986 R.M.HARRISON, *Excavations at Saraçhane in Istanbul, I, The Excavations Structures, Architectural, Decoration, Small Finds, Coins, Bones and Mollucs*, New Jersey 1986.
- Harrison 1993 R.M.HARRISON, "Amorium 1991", *XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı II*, Ankara 1993, 247-259.
- Hild-Hellenkemper 1990 F.HILD-H.HELLENKEMPER, *Tabula Imperii Byzantini, 5, Kilikien und Isaurien*, I-II, Wien 1990.
- Lane 1937 A.LANE, "Medieval Finds at Al Mina in North Syria", *Archaeologia* 87 (1937), 19-78.
- Lightfoot-Arslan 1992 C.S.LIGHTFOOT-M.ARSLAN, *Anadolu Antik Camları: Yüksel Erimtan Koleksiyonu*, Ankara 1992.

Gülün Köroğlu

- Lightfoot 1994 C.S.LIGHTFOOT, "Amorium Excavations 1993 the Sixth Preliminary Report", *Anatolian Studies* 44 (1994), 105-128.
- Lloyd 1940 S.LLOYD, "Explorations in Cilicia. The Neilson Expedition: Fifth Interim Report: Architectural Features of Levels I-VIII", *Liverpool Annals of Archaeology and Anthropology* 26/3-4 (1940), 93-97.
- Megaw 1959 A.H.S.MEGAW, "A Twelfth Century Scent Bottle from Cyprus", *Journal of Glass Studies* 1 (1959), 59-61.
- Megaw 1968 A.H.MEGAW, "Byzantine Pottery", *World Ceramics* (Ed.R.J.Charleston), Verona, 1968.
- Megaw 1968a A.H.S.MEGAW, "More Gilt and Enamelled Glass from Cyprus", *Journal of Glass Studies* 1 (1959), 88-104.
- Morgan 1942 C.H.MORGAN, *Corinth, The Byzantine Pottery*, XI, Cambridge 1942.
- Odannidaki-Dostoglou 1989 E.ODANNIDAKI-DOSTOGLU, "Les vases de l'épave Byzantine de Pélagonnés Halonnése", *BCH* 18 (1989), 157-171.
- Papanikola-Bakirtzis 1992 D.PAPANIKOLA-BAKIRTZIS-E.DAUTERMAN MAGUIRE H.MAGUIRE, *Ceramics Art from Byzantine Serres*, Chicago 1992.
- Parman 1980 E.PARMAN, " Ayasoluk'ta Bulunan Sırlı Bizans Keramikleri", *Bedrettin Cömert'e Armağan*, Ankara 1980, 321-332.
- Philon 1980 H.PHILON, *Early Islamic Ceramics, Ninth to Late Twelfth Century*, Benaki Museums Athens, Athens 1980.
- Rice 1929 D.T.RICE, "The Byzantine Pottery", *Second Report upon the Excavations carried out in and near the Hippodrome of the British Academy in 1928*, (Ed. S.Casson), London 1928, 22-35.
- Rice 1966 D.T.RICE, "Late Byzantine Pottery at Dumbarton Oaks", *Dumbarton Oaks Papers* 20(1966), 209-19.
- Saldern 1980 A. von SALDERN, *Ancient and Byzantine Glass from Sardis*, London 1980.

1993-1996 Kazı Çalışmaları Işığında Ortaçağ'da Yumuktepe

- Sevin-Caneva 1995 V.SEVİN-I.CANEVA, "1993 Yılı Mersin / Yumuktepe Kazıları", XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1995.
- Sevin-Caneva 1996 V.SEVİN-I.CANEVA, "1994 Yılı Mersin/Yumuktepe Kazıları", XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1996,
- Sevin-Caneva Köroğlu 1997 V.SEVİN-I.CANEVA K. KÖROĞLU" 1995 Yılı Mersin/ Yumuktepe Kazıları", XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, 1997, 24-5.
- Spaer 1988 M.SPAER, "The Pre-Islamic Glass Bracelets of Palestine", *Journal of Glass Studies* 30 (1988), 51-61.
- Stevenson 1947 R.B.K.STEVENSON, "The Pottery, 1936-7", *The Great Palace of the Byzantine Emperors*, (Ed.G.Cumberlege), Oxford 1947, 31-60.
- Tekin (Baskıda) O.TEKİN,"Byzantine Coins from Yümüktepe", *Anatolia Antiqua* (Baskıda).
- Vogt 1993 C.VOGT, "Technologie des céramiques byzantines a glaçure d'époque Comnène, Les décors incisés: les outils et leurs traces", *Cahiers Archeologiques* 1 (1993), 103, 4 b.
- Waagé 1933 F.O.WAAGE, "The Roman and Byzantine Pottery", *Hesperia* 2 (1933), 279-328.
- Waagé 1948 F.O.WAAGE, *Antioch-on the Orontes, IV/1, Ceramics and Islamic Coins*, Princeton 1948.
- Yenişehirlioğlu 1989 F.YENİŞEHİRLİOĞLU, "La Céramique Glaçurée de Gülpınar", *BCH* 18(1989), 303-315.

Yard.Doç.Dr. Gülgün Köroğlu*

* Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Öğretim Üyesi, İstanbul.

